

Маџа М. Кулаузов
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs

Милан М. Милућин
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Milutin@pf.uns.ac.rs

ДОКАЗНА СРЕДСТВА ПО ОДРЕДБАМА ЗАКОНИКА О ГРАЂАНСКОМ СУДСКОМ ПОСТУПКУ СРБИЈЕ ИЗ 1865. ГОДИНЕ*

Сажетак: У раду је извршена историјскојравна анализа одредаба Законика о грађанском судском поступку Србије из 1865. године које се односе на доказна средства. Како је доношењу кодификације претходила жива и динамична расправа између аутора законској пројекта, тадашњег министра правде Рајка Леџјанина и Комисије именоване од стране Државној саветја са задатком да појдробно претпресе нацрт, у тексту је иајљиво анализирана архивска грађа о процесу коначној уобличавања законских норми, садржана у фонду Државни саветј Архива Србије. Већ 1872. године је уследила иницијатива министра правде Стојана Велковића за делимичну ревизију појјединих законских решења о доказним средствима, о чему нам сведочанство пружа документарни материјал архивској фонда Министарство правде. Иако Велковићев нацрт никад није озаконен, из одговора Саветјске комисије и судова позваних да се о пројекту изјасне, моуће је закључити да су се у судској пракси показале мањкавости појјединих законских решења о доказним средствима у парничном поступку. Нека од њих решења су модификована 1885. и 1901. године, када су усвојене измене и дојуне појјединих одредби о исправама, сведоцима и заклетвама. У раду су оне дејтално размотрене и, иамо

* Рад је настао као резултат научног ангажовања на пројекту Правног факултета у Новом Саду под називом „Правна традиција и нови правни изазови“ у 2021. години.

где је то било целисходно, доведене у везу са одговарајућим решењима садржаним у неозакоњеном пројекту из 1872. године.

Кључне речи: *Грађански судски пословицак, доказна средствиња у грађанској парници, законски пројекат, Законик из 1865. године.*

1. ПРИМЕДБЕ КОМИСИЈЕ НА ЗАКОНСКИ НАЦРТ У ДЕЛУ КОЈИ СЕ ОДНОСИ НА ДОКАЗНА СРЕДСТВА

Претресајући нацрт грађанске процесне кодификације који је у новембру 1864. године министар правде Рајко Лешјанин поднео Државном савету на одобрење, Комисија Државног савета, образована са задатком да пројекат размотри, је уочила да су чл. 252 законског пројекта и чл. 220-224 у колизији. Наиме, одредбом члана 252 уведено је прогресивно, напредно решење по коме се препушта судији да по свом слободном судијском уверењу оцени вредност сведошког исказа. У чл. 220-224 пак међу полудоказима наводе се: казивање једног поузданог сведока које се слаже са исказом парничара, казивање два или више сумњива сведока, прописно и уредно вођена трговачка или занатлијска књига итд. Овакви полудокази били су валидни на суду једино уколико би их парнична странка допунила заклетвом.¹ Како су ове одредбе везале оцену квалитета доказа за формалне законске услове и искључиле могућност да судија класификује доказе сходно свом слободном судијском уверењу, Комисија је сматрала да су пројектована законска решења била у колизији са одредбом члана 252 и да их је требало изоставити.² Министар се са овом примедбом стручног одбора сагласио те тако наведене одредбе нису нашле место у финалној верзији законског текста.³

Државни саветници су у оквиру одељка о исправама критиковали законску норму према којој облигација која није својеручно написана мора бити потврђена потписом два поуздана сведока, док она која није ни потписана, да би служила као доказ на суду, мора бити потврђена потписом и трећег сведока који би потписао и дужника, а затим би дужник поред свог имена ставио свој печат, крст или какав други знак (чл. 229, тач. 5-6 пројекта).⁴

¹ Законик о поступку судском у грађанским парницама (у даљем тексту: Пројекат Законика о грађанском судском поступку), Архив Србије (у даљем тексту: АС), фонд *Државни савети* (у даљем тексту: ДС), 1865, док. бр. 53, л. 41-42, 48.

² Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 113.

³ Вид. Законик о поступку судском у грађанским парницама од 26. јануара 1865. године (у даљем тексту: Коначна верзија Законика о грађанском судском поступку), АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 188-189.

⁴ Пројекат Законика о грађанском судском поступку, л. 43.

Комисија је заузела став да би било целисходније, имајући у виду бројност лажних облигација, прописати да облигације које нису својеручно написане и потписане од стране дужника буду правно релевантне као доказ на суду једино уколико би их оверио првостепени суд или пак полицијска окружна или средња власт. Министар је, по сведочењу чланова Одбора, био склон да прихвати предложену измену само у погледу оних облигација које нису ни својеручно написане ни потписане (чл. 229, тач. 6). У погледу оних исправа које је дужник само потписао (чл. 229, тач. 5) најпре је инсистирао да се задржи формулација коју је он предложио изражавајући бојазан да би комисијско решење отежало правни саобраћај, али је ипак на крају пристао на пројектовану измену.

Комисија је предложила да се законски текст допуни одредбом у којој би био прописан рок у којем би важиле облигације које нису биле састављене у складу са прописима овог Законика. Државни саветници су сматрали да би једногодишни рок од почетка примене Законика био сасвим довољан да странке усагласе своје облигације са императивном законском нормом. Изузетно, када би парничар доказао да није својом кривицом пропустио преклузивни рок од годину дана, могло би му се дозволити да испуни законске услове неопходне да би се исправа сматрала пуноважном у року од три месеца од када су препреке које су га спречавале да то учини у прописаном року престале.⁵ Иако је министар, по тврдњама Комисије Државног савета, пристао на предложену допуну, она се ипак не налази у финалној верзији законског текста, већ је само задржан параграф по којем се важност исправе оцењује према одредбама закона који је био на снази у тренутку њеног издавања (чл. 199 Законика).⁶

У погледу тачке 2 члана 250 пројекта у којој је прописано да као сведоци не могу бити саслушана лица која признају да су примила мито или поклон, чланови законодавног одбора су сугерисали шефу ресорног министарства да се поменуто законско решење допуни следећим речима: „Који признаду да су примили поклон у име сведоџбе.“ Ово стога што поклони могу бити и међу пријатељима, а могу бити и незнатне вредности.⁷ Министар је пристао да се наведена законска одредба на тај начин допуни.⁸

Параграф 254 у ком се таксативно набрајају основи који чине сведока „подозривим“ (сумњивим) је, по мишљењу Комисије, био непотпун јер је, као „основ подозрења“, била изостављена зависност сведока од парничне

⁵ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 113-116.

⁶ Коначна верзија Законика о грађанском судском поступку, л. 191.

⁷ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 116-117.

⁸ Чл. 211 Коначне верзије Законика о грађанском судском поступку, л. 195.

странке, као на пример слуге од господара, док служба траје.⁹ Ову околност је, истакли су Саветници, узимао у обзир и важећи парнични поступак из 1860. године, сврставајући поменуте сведоке у „сумнителне“, који су могли бити саслушани једино уколико би суд то дозволио, од чије је, опет, слободне процене зависило колику би веру поклонио таквом сведочком исказу.¹⁰ Министар је прихватио сугестију стручног одбора и допунио спорну одредбу у предложеном правцу.¹¹

Комисија није сматрала најбољим ни законско решење предвиђено у члану 273 пројекта где се каже да ће сведоци полагати заклетву тек након што заврше свој исказ, и то једино у случају да парничар то аргументовано затражи и суд нађе за потребно.¹² Чланови законодавног одбора су сугерисали ресорном министру да члан 273 преформулише у складу са одговарајућом нормом првог грађанског процесног кодекса из 1853. године у којој је прописано да су сви сведоци дужни да пре давања исказа положе заклетву, осим када би парнична странка изјавила да верује сведоку противне стране, што би заклетву учинило излишном.¹³ Рајко Лешјанин није прихватио аргументацију државних саветника, али је пристао да одредбу члана 273 допуни одељком у ком ће бити наведено да митрополит и владике не полажу заклетву, а да ће остало свештенство мирског и монашког чина у суду само гласно прочитати и потписати заклетву.

Коментаришући исказ вештака као доказно средство, Комисија је нашла за сходно да се законска одредба која се односи на вештачки преглед допуни новим ставом у којем би било прописано да се вештачење може наложити и онда када сам суд то нађе за потребно, што је аутор пројекта прихватио (чл. 286).¹⁴ Министар је био вољан и да прихвати допуну норме о главној заклетви навођењем случајева када она није допуштена. То су ситуације у којима је већ било потпуно доказано супротно оној околности о којој би се имала заклетва положити, или је то очигледно и општепознато. Није било дозвољено ни полагање главне заклетве против садржине писмене исправе која представља потпун доказ, сем ако њена веродостојност већ није била доведена у питање пред судом.¹⁵ Напоследку, на предлог Комисије пооштрени

⁹ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 117.

¹⁰ Чл. 134, тач. 2 Законика о поступку судејском у грађанским парницама за Књажество Србију, Правитељствена печатња, Београд 1860.

¹¹ Чл. 215 Коначне верзије Законика о грађанском судском поступку, л. 195–196.

¹² Пројекат Законика о грађанском судском поступку, л. 52.

¹³ Чл. 396 и 398 Законика о судејском поступку у парницама грађанским за Књажество Србију, Правитељствена печатња, Београд 1853.

¹⁴ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 118–119.

¹⁵ Чл. 282 Коначне верзије Законика о грађанском судском поступку, л. 208.

су и услови под којима је суд могао дозволити парничној странци полагање допуњавајуће заклетве. Наиме, према првобитној верзији пројекта, овом се доказном средством прибежавало већ уколико би парничар за спорну ствар имао полудоказ (чл. 329),¹⁶ док је након учињених измена било потребно да је странка, да би јој се допуњавајућа заклетва дозволила, иако није могла спорну ствар у потпуности доказати, бар до велике вероватноће осведочила (подвукла М. К).¹⁷

Као што се из горе наведеног види, Саветска комисија је често интервенисала када су била у питању пројектована законска решења о скоро свим врстама доказних средстава. Њене интервенције су задрале у саму суштину предложених норми неретко им мењајући смисао. У финалној верзији законског текста је промењена и нумерација чланова у односу на првобитни законски пројекат. Поједине одредбе нацрта Комисија је сматрала да треба сасвим преформулисати, или чак од њих и потпуно одустати и вратити се на раније важећа законска решења. Такве сугестије је аутор текста, министар Рајко Лешјанин некад прихватао а некад не, али је ипак на крају пронађено компромисно решење и законски пројекат се, убрзо након што је Комисија Државног савета завршила свој посао, нашао у законској процедури.

2. ЗАКОНСКЕ ОДРЕДБЕ О ДОКАЗНИМ СРЕДСТВИМА

Доказни поступак представља централну фазу главног претреса у којој суд утврђује истинитост тврдњи странака.¹⁸ Зато му је у процесној кодификацији посвећено чак 125 чланова (чл. 178-302) изложених у оквиру пете главе која носи назив *О доказима*.¹⁹ Најпре је неколико одредаба посвећено признању парничне странке и условима за његову пуноважност, да би потом законодавац детаљно размотрио сва кодексом предвиђена доказна средства: јавне и приватне исправе, сведоке, вештаке и разне врсте заклетви.

У делу који се односи на исправе, највише је било неслагања у погледу формулације одредбе члана 192 о пуноважности облигација које нису биле својеручно написане и потписане (у законском пројекту чл. 229), који није ни прихваћен у изворном облику, већ тек након коренитих садржинских интервенција Саветске комисије у законском тексту. Непуне две године од почетка примене процесне кодификације поменути члан је допуњен новим

¹⁶ Пројекат Законика о грађанском судском поступку, л. 82.

¹⁷ Чл. 291 Коначне верзије Законика о грађанском судском поступку, л. 210.

¹⁸ Андра Ђорђевић, *Теорија грађанској судској поступку с погледом на Законик о поступку судском у грађанским парницама за Краљевину Србију II*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1923, 5.

¹⁹ Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Државна штампарија Краљевине Србије, Крф 1917.

ставом у којем је прописано да облигације које гласе на износ закључно са 200 динара могу потврђивати и општински судови, и да тако оверене облигације имају доказну снагу јавних исправа.²⁰

Министар правде Стојан Вељковић је у свом неозакоњеном пројекту измена и допуна грађанског судског поступка поднетом Државном савету, Апелационом суду и окружним судовима 1872. године на изјашњење, предлагао да се важеће одредбе члана 192 који се првобитно односио само на облигације, прошири и на друге исправе. Одговарајући на министров пројекат, Комисија Државног савета је апеловала да се, уколико би се усвојила пројектована измена, члан преформулише тако да се не говори само о дужницима, већ и о свим „издаваатељима исправа“, као и о јемцима. Комисији није сметала само уочена терминолошка неусклађеност, већ и предложена допуна наведене одредбе којом је предвиђено да исправа не важи ни за једну страну ако сви законски услови нису испуњени. Стручни одбор је сматрао да не постоје препреке да облигација, рецимо, важи за дужника који ју је уредно написао и потписао и ако сви услови на страни јемца нису били испуњени.²¹ Мишљење чланова Саветске комисије делио је и члан Апелационог суда Сава Христић који је пажљиво размотрио предложене измене и допуне и доставио министру правде своје примедбе.²² Саветници су, такође, спочитавајући министру да је одредба члана 192 непотпуна, сугерисали да је треба допунити и законским наређењем које би се односило на ситуацију када се странке узајамно једна другој обавезују, као нпр. код уговора.²³

Будући да Вељковићев законски пројекат никада није угледао светлост дана, ни примедбе Комисије Државног савета и судије Саве Христића нису узимане у разматрање. Ипак, 1885. године је члан 192 допуњен одељком који се односио на двострано обавезне писмене уговоре. У њему је прописано да такви уговори морају бити сачињени у онолико примерака колико има сауговарача, што на сваком од њих мора бити и назначено. Свакој од уговорних страна био би достављен уговор који би својеручно написала и потписала друга странка, сем уколико би исправа била оверена од стране надлежне власти, што би учинило овакву размену писмена излишном.²⁴

²⁰ Измене и допуне у Закону о поступку судском у грађанским парницама, а о надлежности општинских судова, *Зборник закона и уредаба изданих у Књажесѝву Србији у ѝодини 1875-1876*, бр. 28/1876.

²¹ Комисија Државном савету 22. септембра 1872. године, АС, фонд *Министарсѝво ѝравде* (у даљем тексту: МП), 1872, док. бр. 6, л. 4.

²² Примедбе члана Апелационог суда Саве Христића на измене и допуне судског грађ. поступка од 30. марта 1873. године, АС, МП, 1873, док. бр. 4, л. 31-32.

²³ Комисија Државном савету 22. септембра 1872. године, АС, МП, 1872, док. бр. 6, л. 4.

²⁴ Закон о изменама и допунама у Закону о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 11 јануара до 9 новембра 1885 ѝодине*, бр. 41/1885.

Како је сведочење јавна (грађанска) дужност, свако лице је било у обавези да се одазове на уредан судски позив и истинито саопшти све што му је било познато о предмету спора (чл. 208). Уколико се пак сведок у заказани дан и час не би појавио пред судом а свој изостанак не би оправдао, суд би наредио његово принудно довођење и казнио би га новчаном казном (чл. 239). Штавише, и сведоци којима је било забрањено да сведоче, као и они који су били овлашћени да ускрате сведочење (чл. 210-212), били су дужни да се одазову на судски позив. Законик помиње и посебну категорију „подозривих“ сведока међу којима наводи, између осталих, крвне сроднике парничне странке до одређеног степена, скитнице, осведочене лажове, лакоумне, подмитљиве и неморалне људе, малолетнике испод 16 година, као и лица у великом непријатељству са странком или пак зависна од парничара (чл. 215). Вредност њихових исказа ценио би судија по свом слободном судијском уверењу (чл. 212-213). Према првобитној верзији члана 234 сведок би полагао заклетву на свој исказ у суду, на захтев противне странке или када суд то нађе за потребно.²⁵ Године 1901. је наведена одредба прецизирана у том смислу да се од тада сведок заклињао на свој исказ у првостепенном суду, пред свештеником.²⁶ (подвукла М. К.)

Када би правилно и потпуно утврђивање релевантних чињеница изискивало одређену стручност, суд би наложио вештачки преглед. Вештачење се поверавало трочланом већу, при чему би сваки од парничара изабрао по једног вештака, а потом би они заједно одредили трећег. Уколико би пак странке одбиле да поставе вештаке, именовано би их суд (чл. 248). Изабрани вештаци су могли бити ослобођени дужности вештачења из истих разлога из којих је сведок могао ускратити давање исказа, а они вештаци у чију се објективност из оправданих разлога могло посумњати, били би изузети од давања стручног налаза и мишљења (чл. 251). Странке су имале право да присуствују вештачењу и онда када се овај доказ изводио ван суда (чл. 253-254). Ако би вештаци изнели различито професионално мишљење о предмету вештачења, суд би узео у обзир становиште већине, а уколико се до већинског мишљења не би могло доћи, суд би наложио да се вештачење понови са другим вештацима (чл. 256).²⁷

У одсуству других, поузданијих доказа, суд је могао парничару на његов захтев досудити заклетву, сем уколико се радило о лицу које је у тренутку наступања догађаја о којем је требало да положи заклетву било млађе од 16

²⁵ Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Државна штампарија, Београд 1865.

²⁶ Закон о изменама и допунама у Законнику о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1901 до краја исте године*, бр. 56/1903.

²⁷ Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Државна штампарија Краљевине Србије, Крф 1917.

година, или пак због телесних или душевних недостатака није могло да схвати истину о ономе што је видело или чуло, а било је релевантно за исход спора. Исто тако, полагање заклетве је било ускраћено и лицима осуђеним на губитак грађанске части и осведоченим кривоклетницима (чл. 265). Законик је пуно пажње посветио заклетвама (чл. 261-302) разликујући при томе: главну заклетву; допуњавајућу заклетву предвиђену уколико спорна ствар није у потпуности доказана али је доведена до велике вероватноће; заклетву којом се вредност опредељује, коју би суд досуђивао парничару када се на други начин није могла утврдити висина његовог одштетног захтева, и заклетву откривајућу, коју би суд наложио туженом да положи уколико би постојала основана сумња да је незаконито прикрио део свог имања или неке исправе.

У изворној верзији члана 277 било је стављено у дужност суду да парничару, пре полагања заклетве, предочи важност заклетве са аспекта вероаконства, али и да му укаже на казну за кривоклетство предвиђену у Кривичном законнику.²⁸ Законском изменом из 1901. године надлежност је у овом погледу подељена између духовне и световне власти; свештеник је, наиме, био задужен да парничару укаже на значај заклетве са становишта црквеног права, док је пак судија требало да га упозори на кривичноправне реперкусије лажног заклињања.²⁹ Од 1901. године свештеник је, уместо судије, заклињао парничара по црквеном обреду и заједно са судијом својим потписом оверавао положену заклетву (чл. 278).³⁰ До поменутих измена и допуна читав поступак у вези са полагањем заклетве био је у искључивој надлежности поступајућег судије.³¹ Наведеним изменама је и прецизирано који су свештеници били овлашћени да заклињу сведоке и парничне странке. У окружним варошима то су били окружни протојереји или њихови заступници, док су у осталим местима то били најстарији свештеници. Уколико сведоци и странке нису били источноправославне вере, заклетву би полагали пред својим свештеником, а ако га није било у месту суда, заклињао би их сам судија (чл. 279).³²

Пресуда којом се туженом одређивало полагање откривајуће заклетве била је одмах извршна, а када би се тужени оглушио о наредбу суда и одбио да положи заклетву, био би најпре новчано кажњен, а потом и стављен у суд-

²⁸ Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Државна штампарија, Београд 1865.

²⁹ Закон о изменама и допунама у Законнику о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1901 до краја исте године*, бр. 56/1903.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Вид. првобитну варијанту чл. 278 Законика о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Државна штампарија, Београд 1865.

³² Закон о изменама и допунама у Законнику о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији изданих од 1. јануара 1901 до краја исте године*, бр. 56/1903.

ски притвор док је не положи, или пак док не истекне годину дана од дана притварања (чл. 299-301).³³ Реагујући на законски нацрт из 1872. године председник Чачанског окружног суда је предложио да се определи ко би био надлежан за изрицање казне несавесној туженој страни, да ли Суд или пак његов старешина у својству администратора. Мишљење судије је било да, с обзиром на то да се у овом случају више није радило о суђењу, већ о спровођењу пресуде у дело, што је по тада важећем устројству окружних судова преваходно била дужност старешине суда, и за кажњавање туженог који не жели да положи откривајућу заклетву треба да буде надлежан судски старешина.³⁴ Окружни судија је, наиме, имао у виду чл. 19 Закона о устројству окружних судова према којем је сам председник суда издавао наредбе којима се судске пресуде и решења извршавају, као и чл. 23 по ком је судски старешина био задужен и за одржавање реда у судници и судском притвору.³⁵ Најпосле је председник Чачанског окружног суда предложио и да се пропише да против решења којим се изриче санкција непоштеном дужнику нема места жалби.³⁶

Иако су сви типови заклетви минуциозно регулисани у законском тексту, ипак је било појединачних мишљења да је, осим одредаба о откривајућој заклетви, и неколицину других законских одредаба из поменуте области било потребно унеколико допунити. Међу њима се по значају издваја допуна члана 287 Законика коју су, анализирајући законски пројекат из 1872. године, предложиле судије Ужичког окружног суда. Наиме, у изворној верзији наведени члан регулише ситуацију када лице коме је главна заклетва понуђена не прими нити поврати заклетву, али прихвати на себе да противно докаже, у ком случају је дужан и да одмах поднесе доказе. Уколико са њима не успе, могао је захтевати да му се одреди рок у ком ће заклетву примити или повратити.³⁷ Окружне судије су скренуле пажњу ресорном министру да овако формулисана одредба не нормира случај када странка нити прими понуђену заклетву нити је поврати, или је поврати тамо где јој по закону нема места, а притом противно не докаже. Како овакво нечасно понашање не би остало без санкције, судије су тврдиле да би одредбу члана 287 било потребно допунити једним новим ставом (287а) у коме би било прописано

³³ Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Државна штампарија Краљевине Србије, Крф 1917.

³⁴ Приметбе председника Чачанског окружног суда учињене противу штампаног предлога о изменама и допунама закона о пост. судском у грађанским парницама од 2. априла 1873. године, АС, МП, 1873, док. бр. 4, л. 38.

³⁵ Закон о устројству окружни судова, *Зборник закона и уредба издани у Књажеској Србији од њочейка до краја 1865. године*, бр. 18/1865.

³⁶ Приметбе председника Чачанског окружног суда учињене противу штампаног предлога о изменама и допунама закона о пост. судском у грађанским парницама од 2. априла 1873. године, АС, МП, 1873, док. бр. 4, л. 38.

³⁷ Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Државна штампарија Краљевине Србије, Крф 1917.

да ће се у претходно наведеној ситуацији сматрати да такав парничар признаје све наводе противне стране.³⁸

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Ђорђевић Андра, *Теорија грађанској судској процесуалне науке с погледом на Законик о процесуалној судској у грађанским парницама за Краљевину Србију II*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1923.
- Закон о устројству окружни судова, *Зборник закона и уредба издани у Књажевици Србији од почетка до краја 1865. године*, бр. 18/1865.
- Закон о изменама и допунама у Закону о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији издатих од 11 јануара до 9 новембра 1885 године*, бр. 41/1885.
- Закон о изменама и допунама у Законику о поступку судском у грађанским парницама, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији издатих од 1. јануара 1901 до краја исте године*, бр. 56/1903.
- Законик о судејском поступку у парницама грађанским за Књажество Србију, Правитељствена печатња, Београд 1853.
- Законик о поступку судејском у грађанским парницама за Књажество Србију, Правитељствена печатња, Београд 1860.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Државна штампарија, Београд 1865.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама, Архив Србије, фонд *Државни савети*, 1865, док. бр. 53, л. 3-98.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама од 26. јануара 1865. године, Архив Србије, фонд *Државни савети*, 1865, док. бр. 53, л. 141-259.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Државна штампарија Краљевине Србије, Крф 1917.
- Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, Архив Србије, фонд *Државни савети*, 1865, док. бр. 53, л. 99-135.
- Комисија Државном савету 22. септембра 1872. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1872, док. бр. 6, л. 1-5.
- Примјетбе Ужичког окружног суда на предлог закона о измијенама и допунама законика о пост. судском у грађанскијем парницама од 12. фебруара 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1873, док. бр. 4, л. 13-27.
- Приметбе члана Апелационог суда Саве Христића на измене и допуне судског грађ. поступка од 30. марта 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1873, док. бр. 4, л. 28-33.
- Приметбе председника Чачанског окружног суда учињене противу штампаног предлога о изменама и допунама закона о пост. судском у грађанским парницама од 2. априла 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1873, док. бр. 4, л. 34-39.

³⁸ Примјетбе Ужичког окружног суда на предлог закона о измијенама и допунама законика о пост. судском у грађанскијем парницама од 12. фебруара 1873. године, АС, МП, 1873, док. бр. 4, л. 19.

Maša M. Kulauzov
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs

Milan M. Milutin
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Milutin@pf.uns.ac.rs

Evidence According to Provisions of Code of Civil Procedure of Serbia from 1865

Abstract: *The article sheds light on provisions of legislation on civil procedure of Serbia from 1865 concerning evidence in civil lawsuits, such as: testimony of witnesses, documentary evidence, experts testimony that is often necessary so that the trial judge can properly understand scientific or technical issues relevant to the lawsuit, and different kinds of oaths. Evidence is fundamental to the outcome of any civil litigation because, ordinarily, the facts in a civil lawsuit must be proved by evidence, and the judge will decide the civil case on the evidence adduced by the parties. As being fully aware of its significance, the author of the Code, minister of justice Rajko Lešjanin dedicated 125 paragraphs to evidence in civil lawsuits. They had been very carefully drafted after thorough and detailed discussion between the author of the draft and the State Council's Commission. In 1872, minister of justice Stojan Veljković drafted amendments and supplements to a certain number of articles regarding proofs in litigation but, since Veljković's document was never enacted, these articles were left unrevised. However, a few paragraphs concerning evidence in civil cases were altered in 1885 and 1901. All aforementioned amendments and supplements, as well as provisions that remained intact during the whole period that the Code was in force, were meticulously scrutinized in this paper.*

Keywords: *Civil proceedings, evidence in civil lawsuit, draft, Code from 1865.*

Датум пријема рада: 20.12.2021.

Датум прихватања рада: 23.01.2022.